

ทิศทั้งหก

(ชุดลอยปทุม อันดับ ๔๐)

พุทธทาสภิกขุ

อุทิศนา

ล้อยธรรมะมาลัย	ลงสู่โลกอันเบียดบีบ
แผ่ธรรมะรังษี	ตามพระพุทธรูปประสงค์ ๗
มันหมายจะเสริมศาสน์	สถาปนโลกให้อยู่ยัง
ปลอดภัยพินาศ, คง	เป็นโลกศุขสถาพร ๗
หากแล้งพระธรรมญาณ	อันธพาลกลีบร
จะครองโลกเป็นอากร	ให้เลวลุสเตรัจฉาน ๗
จะทุกข์ทนทงคนวัน	พิฆาตกันบมีประมาณ
ด้วยเหตุอหังการ	เข้าครองโลกวิโยคธรรม ๗
บรรษัทพระพุทธรองค์	จึงประสงค์ประกอบกรรม
ตามแนวพระธรรมนำ	ให้โลกผองผ่องพันภัย ๗
เผยแผ่พระธรรมทาน	ให้ไพศาลพิชิตชัย
แปดหมื่นสี่พันนัย	อุทิศทั่วทั้งปถพี ๗

พ.ท.

๒๕๒๓

ACC. NO.	1368
Date Received	1 กพ ๖๐
Call No.	พ 244 ๗

ห้องสมุด “กระท่อมธรรมโฆษณ์”

สวนอุศมมุนิธิ

ทิศ^๕ทั้งหก

(ชุดลอยปทุม อันดับ ๔๐)

ของ

พระเทพวิสุทธิเมธี

(พุทธทาสภิกขุ)

วัดพินิจธรรมสาร

อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

จัดพิมพ์เป็นธรรมวิद्याทาน

เนื่องในโอกาสชิตกาส วันอาสาฬหบูชา

ปี พ.ศ. ๒๕๒๖

ข้อคิดหลังเขา

พายุเกิดหนาย่าร้าง	รอนพายุ
จวนตะวันจกสาย	ส่องฟ้า
ของสดจกควรรขาย	จกขาด คำแฮ
ตลาดเล็กแล้วอ้า	บ่นเอ้อเอาใคร ๆ
จนไก่ไข่เปิดแค่น	ขันขาน
นอกรีดมีดแทนขวาน	ถากไม้
เคียวอ้อต่างอ้อยหวาน	เป็นรส ภาพ้อ
ขัดขาดดอกไม้ไข่	ดอกหญ้ายามจน ๆ

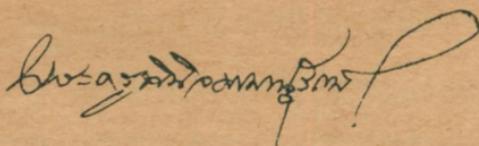
หลังเขาสวนโมกข์ ไชยา.

คำนำ

เนื่องในโอกาสวันอาสาฬหบูชา ปี ๒๕๒๖ นี้ ทาง
วัดพินิจธรรมสาร ตำบลบางปลากด อำเภอบ้านโป่ง จังหวัด
อ่างทอง ได้จัดพิมพ์หนังสือ เรื่อง “ทิศทั้งหก” จำนวน
๑,๐๐๐ เล่ม ซึ่งเป็นคำบรรยายของพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณ
พระเทพวิสุทธิเมธี (พุทธทาสภิกขุ) แห่งสวนโมกขพลาราม
อำเภอยะโฮง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในชุดมหาวิทยาลัฯ
๑๐ ชั่วโมง ครั้งที่ ๒ ณ ลานหินโค้ง สวนโมกข์ เมื่อวันที่
๒๗ ตุลาคม ๒๕๒๓ เวลา ๑๕.๐๐ น. ได้กราบเรียนความ
ประสงค์ และขออนุญาตจากพระเดชพระคุณท่านจัดพิมพ์
มอบให้แก่ท่านสาธุชนผู้สนใจในธรรมทั้งหลาย เป็นธรรม
วิทยาทาน อันเป็นการช่วยเผยแผ่ธรรมะให้แพร่หลายสู่จิตใจ
ประชาชนต่อไป พระเดชพระคุณท่านอนุญาตให้จัดพิมพ์ได้
ตามความประสงค์

ฉะนั้น ชาววัดพินิจธรรมสาร จึงขอกราบขอบ
พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระเทพวิสุทธิเมธี (พุทธทาส

ภิกขุ) ซึ่งเมตตาอนุญาตให้จัดพิมพ์หนังสือเรื่อง "ทิศทั้งหก"
ได้ตามความประสงค์ มา ณ โอกาสนี้.

(พระครูพินิจธรรมานุรักษ์)

เจ้าอาวาสวัดพินิจธรรมสาร

๑๐ มิถุนายน ๒๕๒๖

อนุโมทนา

การจัดพิมพ์หนังสือเรื่อง "ทิศทั้งหก" ซึ่งเป็นคำ
บรรยายของ พระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณพระเทพวิสุทธิเมธี
(พุทธทาส ภิกขุ) สอนโมกข์ ไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อ
มอบให้แก่ท่านสาธุชนผู้สนใจในธรรมทั้งหลาย เป็นธรรม
วิทยาทาน เนื่องในวันอาสาฬหบูชา ปี ๒๕๒๖ นี้ เมื่อวัน
มาฆบูชา ได้จัดพิมพ์เรื่อง "นิพพานที่สี่และเดี๋ยวนี" ๑,๐๐๐
เล่ม วันวิสาขบูชา จัดพิมพ์เรื่อง "นรกกับสวรรค์" ๑,๐๐๐ เล่ม
แจกไปแล้ว ได้มีผู้ศรัทธาบริจาคทุนทรัพย์ช่วยค่าพิมพ์
ตั้งชื่อปรากฏในหนังสือเล่มนั้นๆ แล้ว ที่จัดพิมพ์เรื่องทิศ
ทั้งหกนี้ ก็มีผู้ศรัทธาบริจาคทุนช่วยค่าพิมพ์ ตั้งมีรายชื่อ
ข้างท้ายนี้ นับว่าทุกท่านได้เห็นคุณประโยชน์ของการเผยแผ่
ธรรมะ ว่าเป็นทานอันเลิศ กว่าทานทั้งหลาย โดยช่วยทำ
ให้ผู้อ่าน ผู้ศึกษา นำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน
ให้ถูกต้อง จะได้ไม่เกิดปัญหาว่าุ่นวายเดือดร้อนด้วยประการ
ต่างๆ

ขออนุโมทนาแก่ทุกท่านที่บริจาคทรัพย์ เป็นทุน
ช่วยพิมพ์หนังสือครั้งนี้ จงมีชีวิตรุ่งเรือง เบิกบานแจ่มใส
มีปัญญาสามารถแตกฉานเข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอน ของ
องค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ตลอดกาล เป็น
นิตย์ เทอญ ฯ

(พระครูพินิจธรรมานุรักษ์)

วัดพินิจธรรมสาร
อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง
๑๐ มิถุนายน ๒๕๒๖

การรู้จักธรรม คือการรู้ตัวเราเป็นอันจริงอย่างถูกต้อง คน
มีเหตุผลในเวลานี้ สู้ใจดี แม้ในยามเดือดร้อนย ก็คิดถึงผู้รักอยู่
กับจิตใจอย่างยั้งยั้ง. มิฉะนั้นจะเป็นความสับสนในใจ ย่อม
มีเป็นแน่แท้แห่งความหลงใหล สำนึกผู้ที่มีผู้ธรรมอย่างแท้-
จริง. ความเห็นแก่ตัว ย่อมเกิดไม่ได้ เพราะเหตุนี้. ความรัก
เพื่อนมนุษย์ด้วยดี ย่อมมีได้โดยง่าย แม้ว่าจะมีความเหลือใจ
ก็ หัก ส่วน ๆ กัน อาจแยกสักเพียงไร. ผู้ประพฤตธรรม ย่อม
รู้สึกรู้เห็นสุข เมื่อรู้สึกรู้ว่าตนได้ประพฤตธรรม หรือเมื่อได้ทำ
หน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง. ความโกรธพัวพัน ใน
ข้อนี้ ทำให้ผู้รักเป็นสุข. มิหนำซ้ำความสุขอันเป็นภาย
คือ สุขใจความสบายใจแห่ง สู้ใจดี หรือ สุขใจ ความดีนั้น กาย และ
จิตใจดีเป็นความสุขใจอย่างแท้จริงแล้ว.

ธรรม: ข้อนี้ในเรารู้จักมีจิตใจอย่างถูกต้อง รู้จักมี
แตรคือมีจิตใจ และจิตใจอย่างถูกต้อง, มีหน้าที่ที่ทราบ
หรือมีสัจจะดี ได้เป็นอย่างดีแล้ว มีคนหลาย คน อย่าง
ถูกต้อง คือเป็นไปเพื่อ สันติสุขส่วนบุคคล และ สันติภาพ
ของส่วนรวม โดยส่วนเดียว, มีสัจจะดีทุกประการทั้งนี้ อันได้
เพราะ แม้แต่สัตว์เดรัจฉาน และพสกนิกรชาติต่าง ๆ, มีเมตตา
คนชาติต่าง ๆ หรือหนักแน่นเช่น แม้แต่หน้อยเดียว. สู้
ก็ไร้การ หมาย, ใจดี, หรือ ข้อดีตลอดชาติ ย่อมมี
แต่ผู้ประพฤตธรรม. ข้อนี้ หมายถึงความว่า หน้าที่ มิใช่ผู้
หรือมีบุญคุณอันดี, มีแต่ สัจจะดี มีแต่ดีแท้แท้
เพราะประพฤตธรรม มีแต่ดีแท้แท้ก็แล้ว.

ทิศทั้งหก.

ท่านที่เป็นภิกษุราชนิกาย ผู้ที่จะต้องลาสิกขา ทั้งหลาย,

การบรรยายเป็นชั่วโมงที่ ๒ นี้ ผมจะกล่าวโดย
หัวข้อว่า ทิศทั้งหก บางคนอาจจะคิดว่า เป็นเรื่องเด็กๆ
หรือเป็นเรื่องที่ท่องนวโกวาทอย่างลูกเด็กๆ ก็พอแล้ว; โดย
ที่จริงนั้น เราก็ต้องพูดกัน แม้เรื่องชนิดนี้ ซึ่ง เขาไม่ได้
พูดกัน จนถึงกับว่ามองเห็นความหมาย หรือพระพุทธร-
ประสงค์ของพระพุทธรองค์.

คำบรรยายของท่านพุทธทาสภิกขุ ในชุดมหาวิทยาลัยฯ ๑๐ ชั่วโมง
ครั้งที่ ๒ วันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๒๓ เวลา ๑๕.๐๐ น.

ในมหาวิทยาลัยทั้งหลาย ก็ไม่ได้สอน เรื่อง
 อย่างนี้ ไม่สอน เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องของเด็ก หรือมัน
 ง่ายเกินไปก็ได้; ทั้งโดยที่แท้แล้ว มัน เป็นสังคมวิทยา
 อย่างดีเลิศ เป็นเทคโนโลยีทางวิญญาณ ด้วยซ้ำไป ก็ยังไม่
 สอนกัน จึงเกิดอาการทางตัวนั้ขึ้นในการศึกษาสำหรับมนุษย์.

เด็ก ๆ ก็เพียงแต่จดไว้ท่องจำ มหาวิทยาลัยสงฆ์
 ก็จัดการสอนตามหลังมหาวิทยาลัยชาวบ้าน ก็เลยไม่ได้
 สอน เรื่องที่เป็นชั้นหัวใจของธรรมะ อีกเหมือนกัน.

เพราะฉะนั้นผมเห็นว่า มันต้องเอามาพูดกัน โดยเฉพาะ
 อย่างนี้ ผู้ที่จะลาสิกขา คือเรื่อง ทิศทั้งหก. บางคนอาจ
 จะจำได้แล้ว เพราะต้องเรียนท่องท่อง สำหรับไปสอบราชภัฏ,
 ภิษุราชภัฏ เป็นต้น.

ทิศทั้งหกเป็นเรื่องสำคัญในการดำรงชีวิต.

เราจะพิจารณาเป็นข้อแรก ว่าทิศ นั้นคืออะไร?
 จะพูดถึงที่มาของคำคำนี้ พูดกันอยู่แล้วมานานนานในประ-
 เทศอินเดีย ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมและศาสนา. คน
 แต่ก่อนเขาถือว่า แต่ละทิศๆ มีเทวดาประจำทิศ เป็นอย่าง
 นั้น ๆ ชัดเจนอยู่ในคัมภีร์ของเขา, และสอนให้ไหว้ทิศนั้น ๆ

เพื่อเกิดผลตามที่ตนต้องการ, แล้วก็กระทำกัน อย่างสับสน ๆ ต่อ ๆ กันมา แม้ในยุคพุทธกาลก็ยังมีคนไหว้ทิศ ชนิดนั้น อย่างที่มีปรากฏอยู่ใน สิงคาลโฆทสูตต เป็นต้น คือ มีคน ไหว้ทิศ จนพระพุทธเจ้าเสด็จไปพบเข้า แล้วก็สนทนากัน จนได้เกิดคำอธิบายเรื่องทิศในพุทธศาสนาขึ้น.

เขาถือกันมาแต่ก่อนโน้น อย่างไสยศาสตร์ต่ำ ๆ ลง ไป เป็นเรื่องที่คนสมัยนั้นรับไม่ได้ก็มี, เช่น ทิศนั้นมีเทวดา องคั้นนั้น ทิศนั้นมีเทวดาองคั้น. ฉะนั้นใครจะนอนหันเท้าไป ทางนั้นไม่ได้ ต้องหันหัวไป, ใครจะนั่งถ่ายอุจจาระหันหน้า ไปทางนั้นก็ไม่ได้, แม้แต่จะรับประทานอาหาร ก็ยังต้อง เลือกว่าหันหน้าไปทางทิศไหน จึงจะเป็นผลดี.

นี่ก็ยังเหลือมาจนกระทั่งทุกวันนี้; บางทีเราก็เคย ได้รับคำสั่งสอนอบรมมาตั้งแต่เด็ก ๆ อย่างนี้บ้างก็ได้. ถ้าผู้ ลงไปในจิตใจตั้งแต่เด็ก ๆ แล้ว มันก็ยากที่จะละเหมือนกัน; มันก็ทำให้เกิดการหวาดผวาในใจ เมื่อเรารู้สึกว่าเราทำผิดใน เรื่องนี้. นี่เป็น ทิศที่สอนกันมาแต่โบราณ ทิศทางมีเทวดา ประจำอยู่ แล้วคนก็กลัวเทวดา นับถือเทวดา จึงมีการ ปฏิบัติแบบนั้นขึ้นมา.

ที่นั่นเราชาวพุทธ ก็ได้รับคำสั่งสอนเรื่องทิจจาก
พระพุทฺธเจ้า ว่ายังมีเทวดาที่จริง เป็นเทวดาจริง ๆ ยิ่งกว่า
เทวดาที่เขาถือกันมาแต่ก่อนเสียอีก. ถ้าเราจะไหว้เทวดา
ตามที่มีอยู่ในทิสันั้น ๆ ให้ถูกต้องกันจริงๆ แล้ว ก็ย่อม
มีผลจริงๆ เหลือที่จะนับ จะภคณา ซึ่งจะได้พิจารณากัน
ต่อไป ขอให้สนใจสังเกต ให้เข้าถึงความหมายแห่งเรื่องนี้
หรือถ้อยคำแต่ละคำ ของเรื่องนี้.

ความหมายของคำว่า ทิศ.

คำว่า ทิศ คืออะไร? ในกรณีนี้ หมายถึง ทางที่
จะเข้ามา หรือเป็นเครื่องออกไป ของสิ่งที่มีความสำคัญ
แก่ตัวเรา. สิ่งที่มีความสำคัญแก่ชีวิตจิตใจของเรา มันมีทิศ
ทางที่จะเข้ามา หรือจะออกไป; ไม่ใช่เพียงว่าทิศตะวันตก
ตะวันออก เป็นเครื่องกำหนดหมายเดินเรือ เดินเรือบินกัน
ในทำนองนี้; นั่นมันยังน้อยเกินไป.

แต่ถึงอย่างไร ทิศทางในทางธรรมะ ในทางศาสนา
ก็ยังคงเป็นเหมือนเครื่องกำหนดทิศทาง ในการเดินเรือ
เป็นต้น อยู่นั่นเอง. เราจะหาอะไรได้จากทิศทางไหน ที่มี
อยู่รอบตัวเรา ทำไมจะไม่สำคัญ.

อีกความหมายหนึ่ง คำว่า ทิศ ๆ นี้ มันแปลว่า
แสงสว่างที่แสดงอยู่เหมือนกับจุดดวงไฟ แสงสว่างอยู่ใน
ทิศทางต่าง ๆ กัน. ทิศ, ทิศานี้ คำแปลของมันก็แปลว่า
แสดงให้เห็น ให้ปรากฏ หรือ แสงสว่างเป็นจุด ๆ อยู่แต่ละ
ด้าน ละข้าง ละแนวก็ได้; เป็นเสมือนประกายที่เขาคุด
ไว้สำหรับเป็นเครื่องสังเกต; เพราะมันมีความสว่าง มี
แสงสว่างเราก็อาศัยสังเกต แล้วก็จะได้เดินไป ตามทิศทางที่
ต้องการ.

ลองหลับตาคูว่า มันมีความมืดรอบด้าน ถ้าไม่มี
จุดไฟอะไรไว้สักดวงหนึ่ง ทางทิศไหน ก็ไม่มีเครื่องกำหนด;
ถ้ามันมีไฟที่จุดไว้ตามทิศทางต่าง ๆ เป็นเครื่องสังเกต บอก
ให้รู้ได้ว่าทิศทางใด มันก็สบาย, พอจะเดินไปยังที่เรา
ปรารถนา, โดยอาศัยจุดแสงสว่างเป็นจุด ๆ นั้นเป็นเครื่อง
กำหนด. ถ้ามันมืดมืดไปหมด; เหมือนกับมืดไม่มีแม้แต่
ดวงดาว นั้นมันก็จะไม่รู้, จะงงงวย, จะไม่รู้ว่าจะไปทางไหนดี.
ฉะนั้น คำว่า ทิศ ต้องมีแสงสว่าง ที่ส่องให้เห็นอยู่เป็น
เครื่องกำหนดเสมอ.

ทิศตั้งต้นออกจากตัวคนออกไปโดยรอบ.

ที่^{นี้}เราจะดูว่า ทิศทาง^{นี้} ต้องถือว่า มันมารวมอยู่ที่
ตัวเราแต่ละคน; เมื่อมันเป็นเรื่องของเรา มันก็ตั้งต้นออก
ไปได้จากเรา, หรือว่ารวมเข้ามาจากทุกทิศทางมายังเรา
ก็คือคำว่า ทิศทาง นั้นเอง.

มีบาลีอยู่คำหนึ่งว่า สทฺทโตปภัง — มีแสงสว่างนำ
เข้ามา จากทุกทิศทุกทางโดยรอบด้าน จะได้เข้ามาถูกทาง
ไม่ว่าจะเข้ามาจากทางไหน. ถ้าเราทำผิดในเรื่องนี้ มันก็มี
ผลร้ายเท่านั้นแหละ มันแน่นอน จึงต้องทำให้ถูก.

ที่^{นี้} ทิศ^{นี้} เขาทำให้มันศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมา คือ
เหมือนกับว่ามีเทวดาประจำทิศ; ก็หมายความว่า มันมี
ความจริง มีความเด็ดขาดแห่งความจริงประจำอยู่ในทิศ
นั้น ๆ. เราต้องรู้อย่างทั่วถึงจนถูกต้อง จึงจะมีทิศที่
สำเร็จประโยชน์ ขึ้นมาได้, และทิศก็จะเหมือนกับว่ามีเทวดา
คอยช่วยเหลืออยู่จริง ๆ.

แต่ว่า ทิศ นี้ ต้องได้รับความนับถือ; ที่มีเทวดา
ชนิดไหนก็ตาม. ถ้าไม่ได้รับความนับถือ มันก็ไม่ใช่ของ
จริงจัง หรือมีผลอะไรเลย มันก็เท่ากับไม่มีทิศ ไม่มีทิศ
ทาง; เพราะมันมีทิศทางที่เชื่อถือได้, และได้รับความเชื่อถือ
มันก็มีผล ไม่ว่าจะถือกันอย่างไร เราก็ควรจะได้ดูกันต่อไป.

เทวดาประจำทิศในพระพุทธศาสนา.

ในหลักแห่ง *สังคาโลวาทสูตร* ทรงแสดงทิศไว้ ๖
อย่าง ที่เชื่อว่าคงเคยผ่านตา หรือพยายามจดจำกันมาบ้าง
แล้ว เราก็ทำตัวเราให้เป็นจุดศูนย์กลาง.

— ข้างหน้าเรา *ทิศข้างหน้า* คือ *บิดามารดา*, เทวดา
คือ *บิดามารดา* อยู่ *ทิศข้างหน้า*.

— *ทิศข้างหลัง* คือ *บุตรภรรยา*.

— *ทิศมาทิศทางซ้ายมือ* คือ *เพื่อน* มีเทวดาคือ
เพื่อน.

— *ทิศขวามือ* คือ *ครูบาอาจารย์*.

— *ทิศบนหัว* คือ *สมณพราหมณ์* หรือพระเจ้า
พระสงฆ์ อย่างที่เราจะเรียกเศวียน.

— *ทิศข้างล่าง* ลงไป ก็คือ *บ่าวไพร่กรรมกร*.

คุณพยายามที่จะทำความรู้สึกต่อทศเหล่านั้น อย่า
 เพียงแต่เพียงตัวหนังสือที่เราจะไว้พูด ๆ จด ๆ กัน. ทศมี
 ความหมายมาก เหมือนกับเป็นเทคนิคอันหนึ่งที่พระพุทธ-
 องค์ได้ทรงตั้งขึ้นทีเดียว.

ก็จะต้องมีคำถามว่า ทำไมเล่า จึงเอาบิดามารดา
 ไว้ข้างหน้า, บุตรภรรยาไว้ข้างหลัง, มิตรอยู่ข้างซ้าย,
 ครูอยู่ข้างขวา, พระเจ้าพระสงฆ์อยู่ข้างบน, บ่าวไพร่
 อยู่ข้างใต้? ทำไมจึงต้องเป็นอย่างนี้? นี่เรื่องที่จะต้อง
 ศึกษา. เพราะว่าถ้าเราศึกษาจนรู้ จนเข้าใจ ในความหมาย
 อันนี้ โดยพุทธประสงค์ละก็เราจะรู้จักสิ่งเหล่านั้นดีขึ้น. เช่น
 เราจะรู้จักบิดามารดาดีขึ้น ว่าเป็นอะไร?

เดี๋ยวนี้เพียงแต่ถามว่า แม่คืออะไร? อย่างนี้ ผม
 เชื่อว่านักศึกษาจบมหาวิทยาลัยก็ตอบไม่ถูก คือไม่ถูกหมด
 ไม่เต็มตามความหมายที่ว่า แม่คืออะไร? บางทีจะสับสนเล็กๆ
 ไม่ได้นะ ถ้าถามว่า แม่คืออะไร? เพราะคนโตๆ มองเตลิด
 ข้ามไป จนไม่สนใจความหมายลึก.

๗๕ เมื่อคุณถึงความรู้สึกแล้ว ก็อบจะไม่มีเหลือ
 เราสลัดความรู้สึกในความหมายของแม่ออกไปเรื่อย ๆ
 ตามที่โตขึ้นมา. เราไม่ได้รักแม่เหมือนกับลูกเต็ก ๆ เล็ก ๆ.
 เรายิ่งโตขึ้นมา ก็ยิ่งห่างออกไป; และยังมีวัฒนธรรมบาง
 อย่างเข้ามาตั้งจงไปท้วยแล้ว เราก็ลืมแม่, ลืมพระคุณของแม่
 มากขึ้น ๆ. ช่วยไปคิดค้นใหม่ ให้เข้าใจสิ่งเหล่านี้ ลึกซึ้งลง
 ไปถึงความหมายคุณค่า หรืออะไรอันแท้จริง.

เมื่อถามว่า *ใครเป็นธนาคารที่เราไปเบิกเงินได้เรื่อย
 โดยไม่ต้องฝาก?* ผมว่านักศึกษามหาวิทยาลัย ด็อกเตอร์
 อะไร ก็อาจจะตอบไม่ถูกก็ได้. *เด็กเล็กก็จะตอบถูก ว่าคือ
 แม่;* แม่ของเราขอเงินได้เรื่อยโดยไม่ต้องฝาก เหมือน
 ธนาคารที่เราไปเบิกแต่เงินเรื่อยโดยไม่ต้องฝาก. *ทำไมไม่รู้
 พระคุณของแม่กันในลักษณะอย่างนี้บ้าง; เพราะว่าเรา
 มองข้ามไป.*

๗๖ ๗๕
 เหตุที่บิดามารดาเป็นที่ศบองหน้า.

เอาละ, ที่นี้เราจะมาคุยกันให้ลึก ให้ละเอียด ในทิศ
 ทั้งหก ซึ่งมีเทวดาประจำอยู่ ทิศเบื้องหน้า มีบิดามารดา
 เป็นเทวดาประจำอยู่. *ทำไมพระพุทธรเจ้าท่านตรัสให้บิดา*

มารดาเป็นทิศเบื้องหน้า? เราลองคิดดูด้วยสติปัญญาของเรา
เองบ้าง. ผู้ที่อยู่ตรงหน้าเรา หรือควรจะมาอยู่ตรงหน้า
เรานั้น คือใคร? คือบิดามารดา.

ถ้าจะดูโดยทางวัตถุ ก็จะเห็นได้ว่า บิดามารดานั้น
มาก่อน เกิดก่อนเรา; มาก่อนเรา เกิดเราทีหลัง; ฉะนั้น
ท่านมาก่อนเรา ท่านก็อยู่ข้างหน้าเราเหมือนกับว่าเดินนำ
หน้า. ลองคิดดูอย่างนี้กันบ้าง จึงได้เอาบิดามารดามาเป็น
ทิศเบื้องหน้า.

เมื่อท่าน อยู่ข้างหน้าเรา ท่านก็เป็นตัวอย่าง
แสดงอะไรให้เราเห็นอยู่เรื่อยไป : ลูกจะเลว จะดี จะอะไร
ก็ไม่พ้นไปจากการอบรมของบิดามารดา; ด้วยการแสดงตัว
อย่างให้เห็นอยู่เสมอ. จะเป็นคนสุภาพ หรือเป็นคนอ่อนโยน
หรือจะเป็นคนชนิดไหน ก็เพราะเขามีบิดามารดาเป็นตัวอย่าง
อยู่ตลอดเวลา; โตะขึ้นมาตั้งแต่อ่อนแต่ออก ส้มตากก็เห็นพ่อ
แม่ แล้วก็เห็นพ่อแม่อยู่ตลอดเวลา กว่าจะเติบโตถึงกับแยก
กันไป. นี้เป็นทิศเบื้องหน้า อยู่เฉพาะหน้า จ่ออยู่ตรงหน้า.

แล้วบิดามารดาที่อยู่ตรงหน้านั้น ผมเห็นว่า เราควร
จะถือว่านี่เป็นมาตรฐานอันหนึ่ง ซึ่งมีระดับอย่างนั้น, แล้ว

เราจะต้องทำให้ดีกว่านั้น; มีบิตามารดาเป็นมาตรฐานอัน
หนึ่งวางอยู่ตรงหน้า แต่ว่าเราจะต้องทำให้ดีกว่านั้น.

อย่างใน *พระบาลีที่พูดถึงบุตร* : *บุตรที่เลวกว่าบิตา-
มารดา บุตรที่เสมอกันกับบิตามารดา บุตรที่ดีกว่าบิตามารดา* ;
บุตรที่เรียกว่า อวัชาตบุตร เลวกว่าบิตามารดา, เรียกว่า
อนุชาตบุตร เสมอกันกับบิตามารดา, *อภิชาตบุตร* ยิ่งกว่า
บิตามารดา.

ทานเป็นมาตรฐานให้ดูว่า *นี้* *แค่นี้* *ของฉัน* *แกต้อง*
ทำให้ดีกว่านั้น; เพราะว่าคนที่เกิดมาที่หลังนี้มันได้เปรียบ
ถ้าเขาเป็นมนุษย์ที่ถูกต้องตามที่ควรจะเป็น เขาจะต้องดี
กว่าบิตามารดา ครูบาอาจารย์ เสมอ จึงจะถูกต้องและ
ยุติธรรม.

เพราะเหตุอะไร? เพราะเหตุว่า เราได้รับถ่ายทอด
มาหมด, แล้วเราจะไม่มีอะไรเพิ่มเติมให้บ้างเสียเลยทีียว
หรืออย่างไรรกัน? เมื่อเราได้รับถ่ายทอด จากบิตามารดา
ครูบาอาจารย์ ที่เขาไปก่อนไว้หมด; แล้วเราเพิ่มของเรา
ที่เราหาได้ใหม่, เราค้นได้ใหม่ เพิ่มเข้าไปอีก เราก็ต้อง

ดีกว่า. เหมือนกับว่าลูกได้รับมรดกจากพ่อแม่ท่าน^{นี้} ; แล้วถ้ามันเลวจนถึงกับว่า ไม่มีอะไรเพิ่มให้แก่กองมรดกนั้น ให้มันมีมากขึ้น มันก็เลวท่าน^{นี้}แหละ. ความรู้ ความดี ความงามอย่างอื่นก็เหมือนกัน ; เราต้องมีอะไรเพิ่มให้แก่ที่ เราได้รับมาจากบิดามารดา ครูบาอาจารย์.

เมื่อมันเป็นไป อย่างถูกต้องตามธรรมชาติ แล้ว ศิษย์จะต้องดีกว่าครู, ลูกจะต้องดีกว่าพ่อแม่, ยิ่งขึ้นไป ตามลำดับ, โลก^{นี้}มันจึงจะดีขึ้น ๆ ; ไม่อย่างนั้นแล้วมัน ก็เป็นโลกที่เลวลง ๆ มันใช้ไม่ได้.

ฉะนั้น ขอให้ยอมรับว่า ลูกจะต้องเป็น อภิชาติ-บุตร คือดีกว่า บิดามารดา โดยอะไรก็ตาม : โดยทางวัตถุ ก็ดีกว่า, โดยทางจิตก็ดีกว่า, โดยทางวิญญาณก็ดีกว่า, เพราะ ว่าเราได้เปรียบที่เกิดมาทีหลัง, รับมรดกแล้วมีอะไรเพิ่มเติม ขึ้นอีกในส่วนของตน ก็เป็นอภิชาติบุตร.

ยิ่งสมัย^{นี้}แล้วการศึกษา^{มี}เต็มไปหมด โอกาสที่จะทำ อะไรให้มาก ได้มากกว่าคนแต่ก่อน^{นั้น}ก็มีมาก ^{นี้}ผมรู้สึก ด้วยตนเอง. เด็กตัวเล็ก ๆ ๓ ขวบ ๔ ขวบมาพูดด้วย มากุญ

ด้วย มาเล่นด้วยน^๕ รู้สึกว่าสมัยน^๕เด็กฉลาดกว่าสมัยเรามาก.
เมื่อเราอายุเท่านี้ ๓-๔ ขวบนี้ เราไม่ได้พูดอะไรเป็นอย่างนี้,
ไม่ได้เขียนแหลมอย่างนี้.

คุณสังเกตดูบ้างเถอะ เด็กตัวเล็ก ๆ เดียวนี้ มันพูด
เป็น มันรู้จักอะไรเร็วมาก : คำพูดเรื่องนั้นเรื่องนั้น บัญญัติ
เรื่องนั้นเรื่องนั้น มันทำได้มากกว่า; เพราะว่าสมัยนี้มีอะไร
แวดล้อมมาก เด็ก ๆ ก็เลยควรจะเป็นอภิชาติบุตร, มีอะไร
มากกว่าที่บิดามารดาเคยมีเสมอ.

เมื่อถือหลักอย่างนี้ ก็จะต้องพูดว่า บิดามารดา
คือมาตรฐานที่วางไว้ให้เราทำได้ให้ดีกว่า ให้มากกว่า;
นี่เราจะต้องรู้จักบิดามารดา ในลักษณะอย่างนี้กันบ้าง.

ถ้าพูดกันตามแบบฉบับนะ ในพระบาลี ในพุทธภาษิต
ก็มีว่า เป็นครูคนแรก เป็นพระพรหมในบ้าน เป็นพระอรหันต์
ในเรือน. นี่คำที่เป็นหลักในหลักธรรมะในพระพุทธศาสนา.

มารดาเป็นครูคนแรก.

เป็นครูคนแรก เรียกว่า ปุพพาจริยา : คนแรกที่จะ
สอนให้เราทำอะไรก็คือมารดา. สอนให้คุ้นนม หรือสอน

ให้ทำอะไรก่อน ๆ นั้นนิดหน่อย คือมารดา ก่อน บิดายัง
 ห่างออกมา จึงจัดเป็นครูคนแรก สอนให้คู้ตนม; แล้ว
 ต่อมาก็สอนให้กินข้าว สอนให้ยืน สอนให้เดินอะไรนี้ เป็นครู
 คนแรก. เราควรจะขอบพระคุณอย่างยิ่ง ในฐานะที่
 เป็นครูคนแรก.

บิดามารดาเป็นพระพรหมในบ้าน.

ถ้าถ้ค้มาก็เป็นพระพรหมในบ้าน พรหมนั้นคือ
 ผู้สูงสุด ในแง่ของการสร้าง; ผู้สร้างให้เกิดขึ้น ก็บิดา-
 มารดา, สร้างเราให้เกิดขึ้น. พระพรหมที่ไหนมาสร้างเรา
 จึงเป็นพระพรหมในแง่ที่ว่า สร้างเรามา.

ที่นี้ พระพรหม ในแง่ที่ว่า เมตตากรุณาสูงสุด.
 คุณไปค้นหาใครที่รักเรามากกว่าบิดามารดา, ใครที่เมตตา
 กรุณาเรามากกว่าบิดามารดา, มันก็ไม่มี. นี่ท่านเป็นพระ-
 พรหมอย่างนี้ เรียกว่า เป็นพระพรหมในบ้าน. มองดูกัน
 ในแง่ของความรักอันสูงสุด กระทั่งว่า เป็นผู้สร้าง ขึ้นมา,
 แล้วก็เลยสร้างขึ้นจริงๆ สร้างร่างกาย แล้วก็ยัง สร้างจิต
 สร้างวิญญาณ ของลูกอีก.

บิดามารดาเป็นพระอรหันต์ ในเรือน.

คำถัดมาเรียกว่า พระอรหันต์ในเรือน *อาหุ-*
เนยโย จ ปุตฺตานํ, นี้ เป็นอาหุเนยยบุคคลของลูก. คำนี้โดย
ทั่วไปพูดตามธรรมดาแล้ว เขาหมายถึงพระอรหันต์, ในความ
หมายเป็นพระอรหันต์ เป็นคำทั่วไปในประเทศอินเดียสมัย
นั้น.

บิดามารดาเป็นพระอรหันต์ ในความหมาย
ของคำ คำนี้ก็ถือว่า ให้เกิดบุญ เกิดกุศล. พระอรหันต์นี้
คือผู้ที่ทำให้คนอื่นได้บุญ, เพียงแต่เข้าไปเกี่ยวข้องก็
ได้บุญ, เพียงแต่ได้เห็นเท่านั้น ก็เป็นบุญเป็นกุศลเสียแล้ว;
แล้วให้ไถ่ล้างมลทิน ได้รับคำสั่งสอน ได้รับการปฏิบัติตาม
ก็ได้รับประโยชน์จากพระอรหันต์ อะไร ๆ มันก็ถ่ายทอดออก
มาจากพระอรหันต์.

และอีกทางหนึ่ง ก็เป็นที่เคารพสูงสุด. เราจึง
ทำให้บิดามารดาเป็นพระอรหันต์ของเรา. คือเคารพ
สูงสุด, แล้วก็ทำให้เกิดบุญทุกอย่างทุกประการ.

ฉะนั้นลอง ไปปฏิบัติต่อบิดามารดา *ตามที่ได้*
กล่าวไว้ในบาลีสันสกฤตในนวกวาท ก็มี ผมจะไม่เอามา

พูดให้รำคาญ. คุณไปเปิดดูก็ได้นี่ ลองตอบแทนบิดามารดาตามนั้นเลย จะได้บุญ ได้บุญเหลือประมาณ ตรงตามหลักที่ว่าปฏิบัติต่อพระอรหันต์แล้วก็ได้บุญ. อย่าไปหวังพระอรหันต์ที่อื่นเลย หวังพระอรหันต์ในเรือนนั้นก่อน คือบิดามารดา.

ยืมความหมายของคำว่า พระอรหันต์ คือบุคคลสูงสุดนี้ มาใช้แม่แก่บิดามารดา เพื่อจะได้เคารพยำเกรง, แล้วก็ปฏิบัติหน้าที่อย่างยิ่งให้สมกัน, ในฐานะที่ท่านเป็นผู้มีพระคุณ สร้างเรามา รักเราที่สุด ไม่มีใครจะเปรียบได้เอาชีวิตแบ่งมาให้. เนื้อหนังร่างกายนี้ ได้แบ่งมาจากเลือดเนื้อของบิดามารดาแล้วก็ยอมยากลำบากเพื่อลูก. พ่อแม่ลำบากเหลือประมาณในการเลี้ยงดูให้ลูกรอดมาได้ ให้เจริญ, ยอมให้รับกวนตลอดเวลา. แต่งงานไปแล้ว เป็นครอบครัวไปแล้ว ก็ยังยอมให้รับกวน เพราะว่าความรักของบิดามารดา.

ต้องคิดสนองคุณบิดามารดาให้คุ้ม.

ฉะนั้น เราจะสนองคุณท่านอย่างไร จึงจะคุ้มกัน ก็ไปคิดเอาเองสิ; ความรักของคุณมีเท่าไร คุณก็ทำ

ให้มันสมกับความรัก. แต่ตามประเพณีที่กล่าวกันมานี้ เขา
 พูดย่างภายนอกที่สุด ก็คือบวชให้; ถ้าคุณเคยสนใจฟัง
 เขาพูดง่าย ๆ ว่า บวชให้พ่อแม่ เพื่อสนองคุณพ่อแม่. นี้นั้น
 เป็นเรื่องตามธรรมเนียม แสดงออกทางวัตถุตามธรรมเนียม;
 แต่คุณก็ได้บวชแล้วนะ ผมคิดว่าทั้งหมดนี้คงจะมีความหมาย
 อย่างนี้เหมือนกัน, บวชให้พ่อแม่.

ความหมายที่ดีกว่านั้นนะ มันก็คือว่า ทำให้ท่าน
 ได้รับประโยชน์ที่สุดที่ควรจะได้รับ; ฉะนั้นเขาจึงมีคำ
 อีกคำหนึ่งใช้ว่า ทำให้บิดามารดาเป็นญาติในพระศาสนา
 ยิ่งขึ้น. นั่นแหละคือการตอบแทนที่สูงสุด หรือว่าสมกับ
 พระคุณของท่าน เขาใช้คำอุปมาเห็นได้ง่าย ๆ ว่า เป็นญาติ
 ในพระพุทธานุศาสนายิ่งขึ้น.

ก่อนนี้บิดามารดาของเราก็ไม่ค่อยสนใจกับพระ-
 ศาสนานัก; พอเราบวชเข้า ก็มีเรื่องจำเป็นที่ต้องทำให้ท่าน
 สนใจ. เมื่อได้รับประโยชน์มันก็เลยสนใจมากขึ้น; ท่าน
 ก็ได้กลับกลายเป็นคนที่ดีกว่าเก่า : ที่เป็นมิจฉาทิฏฐิอยู่
 ก็จะละมิจฉาทิฏฐิได้ มาเป็นสัมมาทิฏฐิ.

อันนี้ท่านถือว่าเป็นการตอบแทนสูงสุด ไม่มีอะไร
ยิ่งไปกว่า จะตอบแทนค่าน้ำนม เลือดเนื้ออะไร ก็ไม่มี
อะไรสูงไปกว่า ทำให้ท่านได้เป็นญาติในพระพุทธ-
ศาสนา; นั่นก็คือเป็นสัมมาทิฐิ. ถ้าไม่เป็นสัมมาทิฐิ
นี้เขาไม่เรียกว่าเป็นญาติในพระศาสนาดอก, อย่างกับไม่ได้
อยู่ในศาสนานี้ด้วยซ้ำไป. ฉะนั้นคุณได้บวชแล้วนี้ ก็เพื่อ
ว่าบวชสนองพระคุณ.

แต่คุณอาจจะยังไม่ได้ทำหน้าที่ก็ได้ คือต้องทำให้
ท่านเป็นญาติในพระศาสนายิ่งขึ้น; ฉะนั้น จะต้องไปชวน-
ขยาย ให้บิดามารดาได้เข้าถึงพระธรรมะยิ่งขึ้น; ให้
จิตใจของท่านสว่างไสวเป็นสัมมาทิฐิยิ่งขึ้น ตรงนั้นแหละ
สำคัญ คือเป็นญาติในพระศาสนา.

ท่านถือว่า ตอบแทนพระคุณอย่างอื่นไม่พอ ไม่คุ้ม
กัน จนถึงกับว่ามีคำพุทธสอนไว้เสร็จในเรื่องของการบวช :
เลี้ยงดูบิดามารดา เหมือนกับว่าแบกไว้บนบ่า ทำให้ทุกอย่าง
ไม่ต้องทำอะไร; อย่างนี้ก็ไม่มีความหมาย. มีความหมาย
ตรงที่ว่า ทำให้เป็นญาติในพระศาสนา คือตอบแทน
พระคุณในด้านจิตใจ; ไม่ใช่ตอบแทนพระคุณในก้นวักดู.

ฉะนั้นเราไปคิดถึงเรื่องนั้นกันบ้าง อย่าคิดแต่เพียง
ว่า ทำงานได้เงินมากๆ แล้วก็แบ่งให้พ่อแม่บ้าง; ^{ซึ่ง}นี่ยังไม่
พอ; ตามหลักของธรรมะ เขาไม่ต้องการเพียงเท่านั้น.
เขาต้องการให้ช่วยยกจิตยถวิญญาณ ให้บิดามารดาสูง
^{ขึ้น}ทางศาสนา; เพราะการบวชของเรา เรียกว่าตอบแทน
พระคุณที่สาสมกัน. ^{นี้}เขาถือว่า ^{นี้}คือมาตรฐานของการ
เป็นบิดามารดา ^{ที่}เราจะต้องตอบแทนในลักษณะอย่าง^{นี้}
จึงจะสมกัน.

บิดามารดาทางวิญญาณ คือพระพุทธ พระธรรม
ต้องสนองคุณให้สมค่า.

ที่^{นี้}ผมชอบพูดเรื่องทางจิตทางวิญญาณ จนเขาตำ
งอมแงม; ^{ถ้า}เราจะพูดในภาษาจิตภาษาวิญญาณ เราพูด
ได้ว่า พระพุทธเจ้าเป็นพ่อของเรา พระธรรมเป็นแม่
ของเรา พระสงฆ์เป็นพี่ของเรา.

พระพุทธเจ้าเป็นพ่อ ของเรา คือเป็นผู้บันดาล
ให้พระธรรมเกิดเรามา พระธรรมจึงเป็นเหมือนแม่
พระพุทธเจ้าจึงเป็นเหมือนพ่อ ก็หมายถึง เกิดทางวิญญาณ

นั่นแหละ การเกิดที่แท้จริง คือการเกิดทางวิญญาณ การเกิดทางเนื้อหนังมีค่าน้อยกว่า.

ถ้าถามขึ้นว่า ใครสร้างเรา มา ให้ชีวิตเรา มา? คนโบราณเขาว่าผี, เขาใช้คำว่า ผีปั้นขึ้นมา. ^๕นี้เราเอาพระธรรม, เกิดโดยพระธรรม; เกิดจากพระธรรม โดยบันดาลของพระพุทธเจ้า, โดยการจัดการ หรือบันดาลของพระพุทธเจ้า. พระพุทธเจ้าจึงเป็นพ่อ พระธรรมจึงเป็นแม่ พระสงฆ์ เกิดก่อนเรา เกิดโดยวิธีนั้นแหละ นั้นแหละจึงเป็นพี่ ถือว่าเป็นพี่.

ทีนี้ เราจะสนองพระคุณของพ่อแม่พี่ในทางวิญญาณ น้อย่างไร? เรื่องมันก็มากไปกว่านั้น มากไปกว่าทำให้เป็นสัมมาทิฐิ, มากไปกว่าที่จะบวชให้, เราต้องสนองพระคุณของท่านถึงขนาดที่ว่า ท่านประสงค์ให้เราทำอะไร เราต้องทำอย่างนั้น.

ฉะนั้นไปศึกษาให้รู้จักพระพุทธเจ้าให้ดี ๆ ว่าท่านประสงค์ให้เราทำอะไร เราจงทำอย่างนั้นเถอะ ก็จะเป็นการสนองพระคุณ. เพราะพระพุทธเจ้าก็ประเสริฐวิเศษเหลือประมาณ; ท่านไม่ต้องการอะไรเพื่อตัวท่าน. ท่าน

ต้องการว่า ทุกคนนี้ช่วยกันสืบอายุพระศาสนา หรือ
 ธรรมวินัยไว้ เพื่อประโยชน์แก่มหาชน ทั้งเทวดา
 และมนุษย์. พุทอย่างภาษาหยาบ ๆ คำ ๆ อย่างชาวบ้าน
 ก็พูดว่า พระพุทธเจ้า นั้น ท่านหายใจเป็น ประโยชน์ของ
 เทวดาและมนุษย์.

หลักอันลึกซึ้งมาก มันเกินกว่าที่จะเป็นสังคม
 นิยม หรือยิ่งกว่าคอมมิวนิสต์เสียอีก คือเพื่อผู้อื่นทั้งนั้น
 ท่านหายใจเป็นผู้อื่น. ถ้าเรามีหลักพุทธศาสนา
 มาอยู่ในระบบการเมืองการปกครอง แล้วมัน ต้องหายใจ
 เป็นผู้อื่น แหละ. เดียวหายใจเป็นตัวเองกันทั้งนั้นแหละ
 ประชาธิปไตยแต่ละคนก็หายใจเป็นตัวเอง, พรรคการเมือง
 ก็หายใจเป็นประโยชน์ของพรรคทั้งนั้น ยังไม่เป็นประชา-
 ธิปไตย ผมเห็นว่าระบบพรรคนี้ยังไม่เป็นประชาธิปไตย ;
 เพราะจะเห็นประโยชน์ของพรรค มากกว่าเห็นแก่ประโยชน์
 ของทุกคน.

แต่ถ้าเราถือ หลักพระพุทธศาสนาของพระพุทธ-
 เจ้าแล้ว เพื่อประโยชน์แก่ทุกคน ทั้งคนมั่งมี และ คน
 ยากจน คือ ทั้งเทวดา และมนุษย์. นี้ก็แก้ปัญหาในโลกนี้

ได้หมดสิ้น; ไม่มีชนชั้น ไม่มีช่องว่าง, ไม่มีนายทุน
ไม่มีกรรมกร; มีแต่ผู้ได้รับประโยชน์เต็มที่.

พระพุทธประสงค์ : ให้ทำประโยชน์ทั้งเทวดามนุษย์.

นี่พระพุทธประสงค์ ให้เราช่วยกันทำ
ประโยชน์ของสัตว์ทั้งปวง ทั้งเทวดาและมนุษย์. ถ้า
คุณยังบวชอยู่ก็ทำได้ง่าย; แต่ถึงคุณจะสึกไปก็ยังทำได้
คุณทำประโยชน์อะไรให้มันเป็นประโยชน์ ทั้งแก่คนมั่งมี
และคนยากจนนะ. เคียวนี้คนเขายังโง่ เขาทะเลาะกัน
ระหว่างคนมั่งมีกับคนยากจน เพราะไม่มีสัมมาทิฐิ. ถ้า
มีสัมมาทิฐิมันจะไม่ทะเลาะกัน; ถ้าไม่มีคนยากจนแล้ว
คนมั่งมีจะเอาแรงงานมาแต่ไหนเล่า? ถ้าไม่มีนายทุนมั่งมี
แล้ว กรรมกรจะเอางานมาแต่ไหนเล่า? ฉะนั้นมันก็ควร
จะสนอง คอบสนองต่อกันและกัน ได้ประโยชน์อะไรมา ก็
แบ่งปันกันอย่างกับว่าเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน.

นี่คืออุดมคติของพระพุทธเจ้า ท่านประสงค์อย่างนี้
นะ ถ้าเราเป็นลูกของพระพุทธองค์ เราต้องทำตามพระ
ประสงค์อันนี้ คืออย่าให้มนุษย์กับเทวดาทะเลาะกัน,
ให้ได้รับประโยชน์เป็นสุขด้วยกัน.

เอาละ, ขอฝากไว้ให้ไปคิดว่า พระพุทธเจ้าเป็นพ่อ
พระธรรมเป็นแม่ พระสงฆ์เป็นพี่ อยู่ในทิศเบื้องหน้าเหมือน
กัน. ก่อนอื่น ทิศเบื้องหน้าคือก่อนอื่น ขอให้นึกถึงข้อนี้
ก่อนอื่น เรียกว่าทิศเบื้องหน้า.

จึงดูสิ่งที่อยู่ตรงหน้าเรา ซึ่งเราจะต้องพบก่อนสิ่ง
อื่น, และเราจะต้องสนใจก่อนสิ่งอื่น. นี้พอเราทอดตา
ไปตรงหน้า; ถ้าว่าเป็นคนที่มีสติปัญญาเที่ยงธรรมอะไร
ต้องพบพ่อแม่ก่อน จึงจะเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง; จะเห็น
พ่อแม่ก่อน. พ่อแม่ในความหมายภาษาธรรมดาภาษา
คนนี้ ก็คือพ่อแม่ที่คลอดเรามา, พ่อแม่ในภาษาธรรม
อันลึกซึ้ง ก็คือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นผู้
คลอดเรามาในทางจิตทางวิญญาณ อย่างเดียวกับพ่อแม่
ธรรมดานคลอดเรามาในทางร่างกาย.

นี่ท่านเรียกว่า บิดามารดาเป็นทิศเบื้องหน้า.
ขอให้ปฏิบัติต่อทิศเบื้องหน้าให้ถูกต้อง ประโยชน์จะเกิดขึ้น
แก่เราอย่างมหาศาล และแก่ทุกคนในโลก อย่างที่กล่าวมา
แล้วว่า พระพุทธเจ้าท่านหายใจเป็นโลกเป็นสัตว์โลกทั้งหมด
ไม่มีพระองค์. นี้คือทิศเบื้องหน้า. แล้วก็จำไว้ก่อนนะ

เดี่ยวค่อยตอบปัญหาที่หลังว่า ทำไมท่านจึงจัดอย่างนี้ จัด
เทคนิคอย่างนี้ ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องหลัง ทิศข้างซ้าย
ทิศข้างขวา.

บุตรภรรยาอยู่ทิศเบื้องหลัง.

เอ้า, ดูต่อไป ก็เป็น ทิศเบื้องหลัง ท่านจัดเอา
บุตรภรรยาไว้ข้างหลัง. ความหมายก็ชัดอยู่แล้ว เพราะ
มาที่หลัง; เพราะว่ามาที่หลัง จึงจัดเป็นทิศเบื้องหลัง.
มันลากหางเอามา หรือว่ามันเป็นเรือพ่วง, เพิ่งจะพ่วงหลัง
เอามาต้องเหลียวดูจึงจะเห็น เพราะว่าอยู่ข้างหลัง. จงดู
เถอะบุตรภรรยาที่หลัง เหมือนกับลากหางมา เรือพ่วงมา.
ความหมายอันนี้ก็เพื่อว่าจะไม่ขาดพันธ์ จะไม่สูญพันธ์
ธรรมชาตินี้เก่งเหลือประมาณ, ธรรมชาติแห่งการสืบพันธ์
นี้คุณไปศึกษาดูเถอะ ทางจิตวิทยาเขาให้ความหมายมาก.

ที่นี้เราดูว่า ธรรมชาติลึกไปกว่านั้น มันต้องการ
ให้มีการสืบพันธ์; ไม่อย่างนั้นมันสูญพันธ์. ความมุ่ง
หมายหรือ พฤติกรรม เพื่อความมุ่งหมายที่จะสืบพันธ์นี้
มีสูงสุด มีอย่างร้ายแรง.

ดูต้นไม้เถาะ ที่มันจะสืบพันธุ์เป็นลูกนี้ มันต่อสู้
 อย่างยิ่ง; แต่เราไม่ค่อยสนใจ แล้วก็มองไม่ค่อยเห็น; ไป
 ศึกษาในทางนี้แล้วจะพบว่า อย่างน่าตกใจ. มันจะสืบพันธุ์
 ให้จนได้ ในดอกเดียวกันมีทั้งผู้ทั้งเมีย มันก็ยังผสมกันได้;
 ต่างดอกมันก็จะผสมกันได้ หรืออยู่คนละแห่ง ต้องให้ลมพัด
 ไป ลอยน้ำไป ไปพบกันระหว่างตัวผู้กับตัวเมีย ออกลูกได้
 เป็นลูกได้. ธรรมชาติเก่งมาก, แล้วก็วางแผนไว้ลึกซึ้งมาก
 จึงมีการสืบพันธุ์ แม้ของพฤกษชาติทั้งหลาย. แล้วของ
 มนุษย์มันก็อย่างยิ่ง ที่ทำให้มนุษย์ยอมเป็นทาสในการสืบพันธุ์
 คืออวัยวะเพื่อการสืบพันธุ์นั้นนะ มันเป็นอวัยวะที่เบียดเบียน
 แห่งกามารมณ์ด้วย.

ธรรมชาติต้องการสืบพันธุ์จึงต้องมกัญ

การสืบพันธุ์กับกามารมณ์ ไม่ใช่เรื่องเดียวกัน;
 อย่าไปโยงเอามาปนเป็นเรื่องเดียวกัน. กามารมณ์เป็นเรื่อง
 ค่าจ้างให้คนโง่สืบพันธุ์; เพราะว่าเรื่องสืบพันธุ์นั้นไม่
 ใช่ว่าเรื่องสนุกนี้ มันทั้งสกปรก ทั้งเห็นดเห็น้อย มันทั้งน่า
 เกลียด. ถ้าไม่มีอะไรมาล่อ มาจ้างให้ทำมันก็ไม่ทำ; ฉะนั้น
 ธรรมชาติจึงเอารสสูงสุดของกามารมณ์ทางเพศ ใส่เข้าไปที่

การสืบพันธุ์. สัตว์จะต้องดิ้นรนเพื่อการสืบพันธุ์ โดยกิน
ค่าจ้าง คือกามารมณ์.

แต่มนุษย์^{นี้} จะทำเกินไปเสียแล้ว; จะบริโภค
กามารมณ์โดยไม่ต้องสืบพันธุ์กันแล้วเดี๋ยวนี้ ชีวโกจรรม-
ชาติ. แต่โดยเนื้อแท้แล้วจะต้องนึกถึงว่า นี่เขาให้มาเป็น
ค่าจ้างสำหรับการสืบพันธุ์.

เดี๋ยวนี้เราก็คควบคุมการสืบพันธุ์ ตัดทางที่จะให้มี
การสืบพันธุ์ มันก็กินแต่เหยื่อ คือกามารมณ์; โลกกำลัง
เป็นอย่างนี้; ไม่ซื่อตรงต่อกฎของธรรมชาติ ก็ถือว่าต้อง
ต่อพระเจ้า ขบถพระเจ้า เพราะพระเป็นเจ้าต้องการให้มีการ
สืบพันธุ์.

บุตรภรรยา^{นี้}มันเป็นผลของการสืบพันธุ์ ซึ่ง
ธรรมชาติต้องการอย่างยิ่ง. เราจะมามองกันเพียงแค่นี้สืบสกุล
แค่นี้ สิ้นเกินไป น้อยเกินไป ว่าจะสืบสกุลของสกุลเรา
มันน้อย; มันต้องสืบพันธุ์ของมนุษย์ทั้งหมด ของ
สัตว์ทั้งหมด จึงจะตรงตามเรื่องราว. ฉะนั้น การมีภรรยา
แล้วก็มีบุตร^{นี้} ก็เพื่อการสืบพันธุ์ของมนุษย์ไว้ อย่าให้

มนุษย์สูญพันธุ์ไป. นี่ในความหมายทั่วไป บุตรภรรยา
มันเป็นอย่างนี้.

แยกกันก็ได้นะ ภรรยาทำอะไร? เป็นคู่สืบ
พันธุ์ อย่างต่ำ อย่างเลว เป็นคู่สืบพันธุ์; ไม่อย่างนั้น
พันธุ์มันสืบไม่ได้ เพราะมันต้องมี ๒ ฝ่าย คือผู้—เมีย น.

นี่เราดูให้ดีกว่า ถ้าภรรยาในอุดมคติ นั้น ภรรยา
คือผู้ช่วยรับภาระครึ่งหนึ่ง ภาระหน่วยหนึ่ง มันหนัก
มันมาก มันยาก. ที่นี้เราแบ่งเป็น ๒ ครั้ง ๒ ซีก :
ภรรยาเอาไปซีกหนึ่ง, สามีเอาไปซีกหนึ่ง มันก็ง่ายเข้า.
ฉะนั้น ขอให้มียุค มีภรรยา ในฐานะแบ่งภาระตามหน้าที่
ของมนุษย์ให้มันง่ายลงครึ่งหนึ่ง. อย่ามีภรรยาด้วยความ
มัวเมาด้วยกามารมณ์เลย.

ผู้ที่มีความรู้ถูกต้อง มีอุดมคติสูง เข้าไม่ได้แต่งงาน
กันเพียงเพื่อนอนกันเท่านั้น. เขาจะต้องทำให้มันสำเร็จ
ประโยชน์ในทางที่ว่า แบ่งภาระที่มันยากให้มันเหลือครึ่ง
หนึ่ง; ฉะนั้นสามีกทำหน้าที่สามี, ภรรยาก็กทำหน้าที่ภรรยา,
รวมกันคนละครึ่งก็เป็น หน่วยหนึ่งพอดี. นี่ ภรรยาใน
อุดมคติ นั้น ก็คือผู้ที่ทำหน้าที่ลดความยากความลำบาก

ลงครึ่งหนึ่ง ของสามี่, หรือของสามี่ครึ่งหนึ่งของภรรยา.
 ฉะนั้นเราควรจะเข้าไปให้ถึงอุดมคติ; อย่าอยู่นอกๆ เพียง
 เพื่อการมรณ.

บุตรต้องเดินทางต่อไปจนถึงนิพพาน.

เอา, ที่นี้บุตร, ภรรยาแล้วก็มีบุตร. บุตร ก็คือ
 ผู้สืบต่อไม่ไห้มนุษย์สูญพันธุ์ อย่างนั้น; ไม่มีบุตรมันก็
 สูญพันธุ์; ไม่ก็บมันก็สูญพันธุ์หมด. ฉะนั้นต้องมีสิ่งที่เรียก
 ว่าบุตร เกิดมาจากการสืบพันธุ์ อย่าไห้มนุษย์สูญพันธุ์;
 แล้ว มนุษย์จะได้ไปจนถึงที่สุดของวิวัฒนาการ พุดอย่าง
 พุทธบริษัท ก็คือนิพพาน.

นิพพานเป็นจุดปลายทางสูงสุดของวิวัฒนาการ;
 พ่อแม่ไปไม่ถึงก็ทิ้งลูกไว้ให้ไปต่อ. ฉะนั้นขอให้ลูกนี้เป็น
 ผู้จะเดินทางต่อ ที่พ่อแม่ได้เดินทางไว้เท่าไรแล้ว. ขอให้คิด
 ดูอย่างนี้ว่า มนุษย์ชาติทั้งหลายวิวัฒนาการมา นี้ เพื่อจะไป
 จุดหมายปลายทางอันหนึ่ง; แล้วมันถึงไม่ได้ในทันที.
 ฉะนั้นจึงมีการสืบพันธุ์ให้มันรับช่วงเดินทางต่อ, เดินทาง--
 เดินทาง ไม่รู้ก็ชั่ว ก็ชั่ว.

เดียนมนุษย์หลงในทางวัตถุ ไม่สูงทางวิญญาณ.

เดียนมนุษย์มาหลงไหลในของเอรีตอรร้อยต่าง ๆ จนไม่ได้เดินไปตามทางที่ถูกที่ควร; จิตของมนุษย์มันก็วกไปวกมา, วกมาหาที่ต่ำ ๆ เสีย มันก็ก้าวหน้าแต่ทางของวัตถุ, เทียวถึงจิตใจให้มาติดอยู่ที่นี้.

เดียนมนุษย์เร่งมือ เร่งกำลัง เร่งอะไรเร็วมาก ผลิตสิ่งต่าง ๆ ชั่วระยะ มนุษย์เจริญก้าวหน้าทางสติปัญญา ในการผลิตด้วยเครื่องจักรนี้. คุณก็มองเห็นอยู่แล้วว่ามันมาก มันเร็วมันอะไรกันหลายร้อยเท่า หลายพันเท่า หลายหมื่นเท่าแล้วถามว่า *ทำไปทำไมกัน ๆ?* ถ้าตอบตามความจริง ก็เพื่อเอรีตอรร้อยของกู. ที่ก้าวหน้าไปจนไปโลกพระจันทร์ ไปโน้นเขาก็บอก ไม่รู้เว้ย, ใครอยากรู้ไปถามคอมพิวเตอร์ดู ว่าเราไปโลกพระจันทร์ทำไมกัน, หรือว่าจะทำอะไรให้มากกว่านั้นอีก ก็ไม่รู้ว่าจะทำไปทำไม.

แต่ก็พอจะมองออกว่า มันเป็นการหาช่องทางที่จะเอาเปรียบผู้อื่น; การไปโลกพระจันทร์ โลกพระอังคาร ผู้คิดผู้ค้านนี้ทำไปเพื่อหาช่องทางเอาเปรียบผู้อื่นทั้งนั้น, แล้วในที่สุดก็มาเป็นทาสของอารมณฺ์ ของกามารมณฺ์ ของวัตถุ

ไม่ใช่การก้าวหน้าเลย. ฉะนั้น การก้าวหน้าทางวัตถุ ไม่ใช่
การก้าวหน้าทางวิญญาณ; ยิ่งก้าวหน้าทางวัตถุเท่าไร
วิญญาณก็ถูกจองจำอยู่ด้วยวัตถุเท่านั้น.

คุณรู้จักความเป็นมนุษย์ ความก้าวหน้าของมนุษย์
กันให้ถูกต้อง; ไปลุ่มหลงทางวัตถุเท่าไร มันก็ชะงักการ
ก้าวหน้าทางวิญญาณ. เพราะว่า วัตถุนั้นมันผลิตขึ้นมา
เพื่อจองจำมนุษย์ ที่หลงความก้าวหน้า ความเอร็ดอร่อย
ทางวัตถุ.

ของใหม่ ๆ ที่เขาผลิตขึ้นมาใหม่ ๆ นี้ ให้คุณมีเงิน
เดือนเพิ่มจากนั้นอีก ๑๐ เท่า มันก็ไม่พอซื้อ. สิ่งที่มีขาย
ที่ตลาด ที่เพิ่มขึ้น ๆ ยั่วให้ซื้อมากขึ้นนั้นไม่มีเงินเดือนพอ
ที่จะไปซื้อมัน; ซื้อมาก็เอาமாகักตัวเองให้หยุดอยู่ที่นี้
ไม่ดี ไม่เด่น ไม่สูงในทางจิตทางวิญญาณ.

แต่การศึกษาไม่สอนอย่างนี้, ในระบบมหาวิทยาลัย
ก็ไม่เคยเปิดเผยอย่างนี้. แล้วผู้ผลิตขึ้นเขาจะเอากำไร
เขาจะบอกหรือ? มีแต่จะหลอกให้ซื้อ ให้ลงทุนหาเงินมา
ซื้อหากันอย่างไม่เห็นแก่อะไรหมด; แล้วเงินเดือนมันก็
ไม่พอใช้, อะไรมันก็ไม่พอใช้, มันก็ยุ่งกันไปหมด.

นี่เรียกว่า มนุษย์ไม่ก้าวหน้าทางวิญญาน เพราะ
ความก้าวหน้าทางวัตถุมันบีบเอาไว้ กดเอาไว้, มันขุดหลุม
ฝังมนุษย์. นี่เมื่อมนุษย์เป็นผู้ทำก็ฝังตัวเอง มนุษย์ขุดหลุม
ฝังตัวเอง มันไม่ก้าวหน้าไป.

ฉะนั้นการที่ ธรรมชาติสร้างมนุษย์ให้สืบพันธุ์
มีผู้สืบพันธุ์ แล้วก็ มีพันธุ์เพื่อเดินไปหาจุดสูงสุดของ
มนุษย์ นี่จึงเป็นหมัน, หรือมันยังเป็นหมันอยู่, จนกว่า
เมื่อโรมมนุษย์จะเข้าใจ จึงจะไม่มาลุ่มหลงทางวัตถุ ก้าวหน้า
ทางวิญญานต่อไป. สักยุคหนึ่งมนุษย์ก็จะไปถึงจุดหมายปลาย
ทาง หุดตามปรัมปรา ท่านก็ต้องว่า รอกว่าสมัยพระศรีอารีย-
เมตไตรย จะมา จะเกิดขึ้น มนุษย์ทั้งหลายจึงจะไปถึงปลาย
ทางของมนุษย์.

ธรรมชาติต้องการให้บุตรสืบต่อการเดินทางถึงจุดหมาย.

เดี๋ยวนี้ ถ้าเราทำให้ถูกต้องในเรื่องของธรรมะ
ของศีลธรรม ก็ถึงจุดหมายปลายทางกันในระยะไม่
ไกลนัก; ไม่ต้องรอศาสนาพระศรีอารีย์ก็ได้, หรือจะพูด
เสียใหม่ว่า ถ้าอันนั้นมาถึง นั่นก็คือศาสนาพระศรีอารีย์,
พระศรีอารียเมตไตรยเรียกให้เต็มที.

นี่ปลายทางของมนุษย์ ธรรมชาติให้มีบุตรเพื่อ
สืบต่อการเดินทาง, ให้มนุษย์ช่วงหลังสุดเดินไปถึงปลายทาง
ที่มนุษย์จะตีได้ สูงสุดอย่างไรก็ให้ถึงนั้น. ทุกศาสนาเขามี
จุดหมายปลายทางอย่างนี้กันอยู่ทั้งนั้น จุดปลายทางที่เรามี
อย่างว่าเป็นพระศรีอารียเมตไตรย คริสเตียนก็มี อิสลามก็มี.
เขามีปลายทางสูงสุดกันไว้ทั้งนั้น, ฮินดูก็มี.

เอาละ, เป็นอันว่าให้ถือว่า บุตร คือเรานักได้;
เพราะเรากำลังเป็นบุตร, หรือบุตรที่เราจะสร้างขึ้นใหม่ใน
อนาคตนั้น คือผู้สืบต่อการเดินทางก็แล้วกัน. มันจะเป็น
ความหมายที่สูง มีจิตใจสูง ไม่ตกต่ำลงไปเป็นเรื่องน่าเกลียด.

ฉะนั้น การเดินทางให้ถึงจุดหมายปลายทางของ
มนุษย์นี้ ธรรมชาติต้องการ; การมีบุตรมีภรรยา มีภรรยา
มีบุตร ก็เพื่อวัตถุประสงค์อันสูงนี้เอง. *พระเจ้าต้องการ*
อย่างยิ่ง; ที่เขามีบทบาทพิเศษเกี่ยวกับพระเจ้า ก็เป็นความ
ต้องการของพระเจ้าอย่างยิ่ง. อย่างศาสนาคริสเตียนนี้
ส่งเสริมการแต่งงาน, สัปการหย่าร้าง, แล้วก็สัปการที่ไม่มี
บุตร ภรรยา สามี ตามที่ควรจะมี เขาว่าพระเจ้าต้องการ
เลย. นี่เราชาวพุทธ ไม่มีพระเจ้าแบบนั้น เราก็มีกฎของ

ธรรมชาติ, กฎของธรรมชาติ ต้องการให้มีการสืบทอดกัน
อย่างนี้.

บุตรหรือภรรยา, ภรรยา หรือบุตร นี้ เป็นทิศ
เบื้องหลัง; ถ้าคุณแล้วคล้าย ๆ กับตามเรา มา จึงเรียกว่าอยู่
ข้างหลัง; แต่ที่จริงคือจะเหลืออยู่ เพื่อเดินไปข้างหน้า
ต่อไปถึงที่สุด. พระพุทธเจ้าเอาบิณฑามารถาไว้เป็นทิศข้างหน้า
และข้างหลังนี้คือบุตรภรรยา คือการสืบไว้อย่าให้มันหมด
ลงได้.

ทิศเบื้องซ้าย คือมิตรสหาย.

ทิศนี้ ทิศต่อไป ข้างซ้ายมือของเรา มีมิตรสหาย,
ทางขวามือของเรา มีครูบาอาจารย์. คุณครูให้ที : ข้างซ้าย
มีกำลังงาน, ข้างขวามีกำลังสติปัญญา. มิตรสหายคือ
กำลังงานพลังงานทางกายทางวัตถุ. ครูบาอาจารย์อยู่ข้างขวา
คือพลังงานทางสติปัญญา.

ท่านตรัสไว้ให้อย่างสมบูรณ์ที่สุด. เราต้องมีพลัง
งานขนาด ๒ ข้าง : ฝ่ายไหนพลังงานวัตถุ, ฝ่ายนี้พลังงาน
จิตใจ; แล้วมันยังไม่ไปอีก มนุษย์คนนั้นมันก็เหลวไหลเต็มที

โง่เต็มที่. เรามีมิตรสหาย เมื่อความต้องการที่เหลือบ่า
กว่าแรงในทางใด ๆ ก็ดีเกิดขึ้น แล้วเราก็มีมิตรสหายช่วย.

มิตร แปลว่า *ผู้มีความรัก*, สหาย แปลว่า *ผู้ไป
ด้วยกัน*. ส-ม ก็แปลว่า *ผู้เสมอกัน*, สขา ก็แปลว่า *ผู้เกี่ยว
ข้องกัน*.

คำว่ามิตร มีความหมายกว้างลึก.

คำว่า มิตร มีหลายคำ ถ้าคุณเรียนบาลีคุณจะรู้ว่า
คำว่า มิตร ๆ มีหลายคำ. เขาใช้คำเดียวแต่คำว่า *มิตร*, *มิตร*
คือ *ผู้ที่มีความรักคือเมตตา*. ^{นี้} *สหายะ*, สหายะ ที่เรา
หมายถึงมิตร ก็แปลว่า *ไปด้วยกัน* คล้องแขนกันไป. *ส-ม*
^{นี้} แปลว่า *สมเสมอกัน* จึงรักกันได้. *สขา* ก็แปลว่า *เพื่อน*
หรือ *มิตร* เหมือนกัน. ^{นี้} แปลว่า *มันเกี่ยวกัน* เหมือนกับ
กิ่งไม้มันเกี่ยวกัน.

^{นี้} เราต้องมี มิตร เป็นกำลังงาน; เมื่อความต้อง
การเกิดขึ้นเหลือบ่ากว่าแรง มันต้องมีแน่ละ; เพราะ
ฉะนั้นเราต้องมีมิตรแน่. คำว่า มิตร มีความหมายซ่อน
เร้น; แต่มีผู้มองเห็นดังออกมาให้เป็นความหมายที่สูงสุด.

มีชาตกรเรื่องหนึ่ง ลูกเศรษฐี ๔ คนขอ^๕เนือจาก นายพราน. ลูกคนที่หนึ่งขอว่า ไอ้พรานให้เนือกบข้าง. นายพรานก็ ให้ชั้นพังผืดไป. ลูกเศรษฐีคนที่ ๒ ว่า พี่พรานขอเนือฉันท้าง. นายพรานก็ ตัดเนือคูน ๆ ลิม ๆ ให้ไป. ลูกคนที่ ๓ ขอว่า พ่อพรานให้เนือฉันท้าง. นายพรานก็ ตัดก้อนหัวใจของเนือให้ไป, หมายความว่า นายพรานไปได้เนือมา บรรทุกเกวียนมากกลับบ้าน มาเจอพวกเหล่านี^๕. ที่น^๕ลูกเศรษฐีคนที่ ๔ บอกว่า เพื่อนขอเนือข้าง. นายพรานเลย ให้หมดทั้งเกวียนเลย และยอมตัวเป็นคนรับใช้ของลูกเศรษฐีคนนั้นด้วย.

นี่แสดงว่า ครังนั้นเขานิยมความหมายของคำว่า เพื่อน ยิ่งกว่าความหมายของคำว่า พ่อ ว่า พี่ หรือว่า ไอ้ อี อะไร.

เราลองคิดดูเถอะ คำว่า เพื่อน น^๕กินความกว้างเหลือเกิน. ในโลกนี้คำว่าเพื่อนมีความหมายมาก; ถ้าพ่อแม่น^๕ไม่กั้นนี้ แต่ถ้าเพื่อนแล้ว เป็นกันได้ทีเดียวทั้งโลก. เราพยายามอย่าอยู่โดดเดี่ยว มีเพื่อน, แล้วก็มีกำลังงานฝ่ายวัตถุช่วยเหลือ.

“เพื่อน” มีได้ในบุคคลทุกประเภท.

คำว่าเพื่อน มีความหมายกว้าง; แม้พ่อแม่ ก็ทำให้เป็นเพื่อนได้, บุตรภรรยา ก็ทำให้เป็นเพื่อนได้, ครูบาอาจารย์ ก็ทำให้เป็นเพื่อนได้, บ่าวไพร่กรรมกร ก็ทำให้เป็นเพื่อนได้. คำว่าเพื่อน มีความหมายได้เปรียบอย่างนี้ แต่เดี๋ยวนี้ เราเอาความหมายของคำว่า เพื่อนล้วนๆ; เพราะเราได้แยกบิดา มารดา บุตรภรรยา ครูบาอาจารย์ ออกไปเป็นพวกๆ ไปเสียแล้ว. ฉะนั้นเราไม่อยู่โดดเดี่ยว เรามีเพื่อนพร้อมที่จะช่วย เป็นองค์ประกอบอันหนึ่งที่มันขาดเสียไม่ได้.

เพื่อน^๕ ก็หมายถึงเพื่อนที่ดี ที่จริง ที่แท้; เรามีเพื่อนกิน เพื่อนตาย เพื่อนอะไร ตลบเตลนอยู่หลายชั้น; เพื่อนไม่จริง เพื่อนปลอม ไม่ต้องพูดถึง. ที่^๕เรามีเพื่อนจริง ก็เรียกว่าเรามีทิศทาง ทางทิศเหนือ ทางซ้ายที่เราปฏิบัติถูกต้อง ไม่เกิดอันตรายมาจากทิศทางนั้น มีแต่มีผลดีมาจากทิศทางนั้น.

เดี๋ยวจะบอกให้เห็นว่า มันสัมพันธ์กันอย่างไร. พระเจ้าพระสงฆ์ ครูบาอาจารย์^๕นั้นอยู่ข้างบน ดังหัวเราขึ้นมา.

ทีน บ่าวไพร่กรรมกร อยู่ข้างล่างช่วย คั้นเท้าเราขึ้นมา; แล้วเพื่อนนี่ก็แหวดล้อมเราอยู่ โดยรอบหมด. เราปลอดภัยก็มากน้อย; เพราะว่าครูบาอาจารย์ที่อยู่ข้างบนเรา ก็ดึงหัวเราขึ้นมา, บ่าวไพร่กรรมกรที่อยู่เบื้องต่ำ ก็ดึงเราขึ้นมาจากข้างล่าง, เพื่อนของเราทุกคนก็แหวดล้อมเราอยู่ โดยรอบให้เราปลอดภัย นี่แต่ละทิศทำงานสัมพันธ์กันอยู่นั่นแหละ.

แต่ที่เรากำลังพูดถึงเพื่อน; ฉะนั้น เราจะมีส่วนสำหรับที่จะแหวดล้อมเราไว้ ให้ปลอดภัยโดยรอบ, ร่วมมือกันกับครูบาอาจารย์ พระเจ้าพระสงฆ์, ที่จะดึงเราขึ้นไปข้างบน, แล้วร่วมมือกับบ่าวไพร่กรรมกร ที่จะดึงเราขึ้นมาจากข้างล่าง. นี่งานการชีวิตที่สมบูรณ์มันเป็นอย่างนั้น. ฉะนั้น เราต้องมีเพื่อน เพื่อนที่สำเร็จประโยชน์เขาก็เรียกว่า กัลยาณมิตร ซึ่งมักจะเสด็จถึงครูบาอาจารย์ คำน; นอกนั้นก็เป็นพาลมิตร บาปมิตร อย่าไปพูดถึงดีกว่า.

ทิศเบื้องขวา คือครูบาอาจารย์.

เอ้า, เราก็เห็นว่า ข้างซ้ายนี่ก็สำคัญนะ มือซ้ายนี้; แล้วมือขวาก็คือครูบาอาจารย์ ก็บอกแล้วว่า ครูบาอาจารย์

ให้กำลังปัญญา ในเมื่อมิตรสหายให้กำลังงานทางธรรมตา.
เมื่อความต้องการจะใช้แรงงานเกิดขึ้น มิตรก็เป็น
ประโยชน์; เมื่อต้องการจะแก้ปัญหทางจิตใจ ครูบา
อาจารย์ก็เป็นประโยชน์ เพราะว่าปัญหาของเรามีทั้งทาง
ร่างกาย และ ทั้งทางจิตใจ. เราต้องใช้ให้ถูก, แล้วเรา
ก็จะต้องมีให้ครบ; ฉะนั้นเรามีมิตรสหายแก้ปัญหในทาง
กาย มีครูบาอาจารย์แก้ปัญหในทางจิต.

ครูบาอาจารย์อยู่ข้างขวา ตามตัวหนังสือแปลว่า
ผู้เปิดประตูทางวิญญาณ; เราเรียกว่าผู้นำทางวิญญาณ;
ก่อนนี้เขาแปล ครู นี้แปลว่าผู้หนัก. เราต้องหนัก เราต้อง
เคารพ; แต่ตัวหนังสือของภาษาโบราณนี้เขาแปลว่า ผู้เปิด
ประตูทางวิญญาณ. สัตว์มันอยู่ในคอกแล้ว มีคเหมีน เป็น
ทุกข์; ครูบาอาจารย์ก็เปิดประตู ให้มันออกมาจากคอกอันมีค
อันเหมีน อันร้อน, ไม่รู้หนังสือ, ก็ทำให้รู้หนังสือ ไม่รู้
อาชีพ ก็ทำให้รู้อาชีพ, ไม่รู้เรื่องทางวิญญาณ ก็ทำให้รู้เรื่อง
ทางวิญญาณ; แล้ว โดยความหมาย นั้น ก็ให้รู้เรื่องทาง
วิญญาณ, เปิดประตูทางวิญญาณ.

ฉันก็ยังมองว่า ครูบาอาจารย์เป็นผู้สร้างโลก.
 คุณก็คงจะมองเห็นว่า โลกนี้มันประกอบด้วยมนุษย์นี่;
 ถ้ามนุษย์ดี, มนุษย์ทุกคนดี โลกนี้ก็ดี; ถ้ามนุษย์ทุกคน
 มันเลว โลกนี้มันก็เลว. มนุษย์ทุกคนจะดีหรือเลวก็แล้วแต่
 การศึกษาที่ครูบาอาจารย์ให้; ถ้าครูบาอาจารย์เขาให้การ
 ศึกษาดี เป็นมนุษย์ดี โลกทั้งโลกก็ดี. เราถือว่า ครูบา-
 อาจารย์สร้างโลกให้ดีก็ได้ สร้างโลกให้เลวก็ได้; ช่วย
 รวบรวมมือครูบาอาจารย์ให้เขาสร้างโลกดี ๆ นี้ ครูบาอาจารย์
 เป็นผู้เปิดประตูทางวิญญูญาณ, เป็นผู้นำในทางวิญญูญาณ
 แล้วก็เป็นผู้สร้างโลก, อยู่ข้างขวา คอยช่วยประคับประคอง.

ทิศเบื้องบน คือสมณพราหมณ์.

ทิศเหนือทิศข้างบน กับทิศข้างล่าง. ทิศข้างบน
 คือ สมณพราหมณ์ พระเจ้าพระสงฆ์; อย่างเดียวกัน
 ก็ต้องเรียกว่า พระเจ้าพระสงฆ์คือ เป็นเรื่องทางศาสนา.
 สมณพราหมณ์ผู้มีบุญญาในเท้านศาสนา; ออกไปจากบ้าน
 เรือนก็เป็นสมณะ; ถ้าอยู่บ้านเรือนเขาเรียกว่าพราหมณ์.
 หน้าที่ เหมือนกัน ทำให้หมดบาบ ทำคนให้หมดบาบ
 หมดทุกข์.

ออกไปจากบ้านเรือนไปอยู่ป่า เรียกว่าสมณะ
 อยู่บ้านอยู่เรือน เรียกว่าพราหมณ์ ธรรมเนียม^{๕๗}มาแต่
 ก่อนโน้น, ก่อนพุทธกาล. คำว่า สมณพราหมณ์ ^๕นี้ เป็น
 คำพูดที่มีมาก่อนพุทธกาล. เขา^๕รู้เรื่องทางวิญญาณ,
 ๕^๕รู้เรื่องของความรอดของวิญญาณ; เพราะฉะนั้นเราก็ มีการ
 ติดต่อกัน. จะใช้คำว่าสมณพราหมณ์ ไปตามเดิมก็ได้;
 ในเมืองไทยเราก็ใช้คำว่าพระเจ้าพระสงฆ์ ซึ่งเป็นเจ้า
 หน้าที่ของศาสนา. เราจัดไว้ข้างบน ทิศเบื้องบน มีหน้าที่
 จะถึงเราขึ้นไปข้างบน. แล้วก็เป็น^๕ที่ให้เกิดบุญเกิด
 ๕^๕กุศล; บำเพ็ญบุญกุศล ก็บำเพ็ญในสมณพราหมณ์; ^๕นี้
 พระเจ้าพระสงฆ์.

อีกอย่างหนึ่ง สมณพราหมณ์ พระเจ้าพระสงฆ์
 ๕^๕นี้ ท่านเป็นตัวอย่างที่เดินให้ดู ปฏิบัติให้ดู; ^๕นี้ก็^๕เป็นตัว
 ๕^๕อย่างทางวิญญาณ. ท่านสืบธรรมะ สืบศาสนา ไว้ให้
 ๕^๕คนชั้นหลัง; ถ้าไม่มีพระเจ้าพระสงฆ์ ก็ไม่มีใครสืบศาสนา
 ๕^๕ศาสนาก็สูญไปเสียแล้ว. ฉะนั้น ควรจะมองเห็นว่า พระเจ้า
 ๕^๕พระสงฆ์ท่านสืบศาสนาไว้ให้คนชั้นหลัง, แล้วเขามีอยู่ใน
 ๕^๕ลักษณะที่เหมือนกับว่า ถ่วงโลกไว้ไม่ให้ล่มจม; ถ้า

พระเจ้าพระสงฆ์สมณพราหมณ์มีมากพอ ก็จะถ่วงโลกไว้ไม่ให้
ให้คว่ำ ไม่ให้พลิกคว่ำ เพราะท่านรู้ดี.

เรามีพระเจ้าพระสงฆ์ คล้ายกับว่าไปในเรือกลาง
ทะเล มีแต่คนบ้า ๆ บอ ๆ มันจะทำให้เรือเอียงคว่ำ; แล้ว
ก็มีคนพวกหนึ่งเขารู้จักถ่วงไว้ไม่ให้เรือคว่ำ, เขาต่อต้าน
ต่อสู้ในโลกนี้ไว้ ไม่ให้เรือโลกนี้มันคว่ำ. นี่มันเป็น
หน้าที่ของพระเจ้าพระสงฆ์ ไม่ใช่เพียงแต่ผู้ประกอบ
พิธี. ฝรั่งเศสเขาก็เขียนว่านักบวชเป็นเพียงผู้ประกอบพิธี
เขาเห็นเท่านั้น, เขามองเห็นเท่านั้น เขาก็เขียนไปอย่างนั้น.

ที่จริง นักบวชไม่ใช่เพียงแต่ผู้ประกอบพิธี; แม้
ว่าในตอนหลัง ๆ จะเป็นแต่เพียงผู้ประกอบพิธีก็ตามใจเถอะ.
แต่ความมุ่งหมายอันแท้จริงนั้น เขาเพื่อจะสืบทอดของ
ดี ๆ ทางจิตทางวิญญาณให้มีไว้ในโลก, เป็นที่ทำบุญ,
เป็นที่ให้เกิดบุญ, ก็เท่ากับเขา คอบคุมโลกไว้ ไม่ให้มัน
คว่ำลงกลางทะเลแห่งความทุกข์. เราเลยขึ้นไปข้างบน
บ้าง ให้เราได้พบคนชนิดนี้.

เดี๋ยวนี้จะมีปัญหาว่า พระเจ้าพระสงฆ์นั้นทำอะไร
นอกกริตนอกกรอย, ไม่มีพระเจ้าพระสงฆ์ที่จะถือเป็นหลักได้ ;

ก็ไม่ควรจะคิดอย่างนั้น เพราะมีเป็นส่วนน้อย. นักบวช
ในทุกๆ ศาสนา ไม่ใช่เฉพาะพุทธศาสนา ก็มีที่เหลวไหล
ที่นอกกริหะอะไร ก็มีบ้าง ถึงครั้งพุทธกาลก็มี ในวัดพระพุทธ-
เจ้าก็ยังมี.

ไปอ่านคฤวินัยบัญญัติ ที่กล่าวถึงต้นเหตุของการ
บัญญัติสิกขาบท; มีพระเลวๆ เกเรในวัดของพระพุทธเจ้า
นั่นเอง จึงต้องออกสิกขาบทนั้นมา สิกขาบทนั้นมา เพิ่ม
สิกขาบทมากเติมไปหมด; นี้ก็เพื่อให้มันดี เพื่อให้มันถูก,
ให้มีพระเจ้าพระสงฆ์ที่ถูกต้อง. ในโลกนี้มันก็ต้องเป็น
อย่างนั้นเอง.

นั่นแหละไป ข้างบนก็พบสมณพราหมณ์ ที่พร้อม
ที่จะดึงเราขึ้นไปข้างบน.

ทิศเบื้องล่าง ได้แก่บ่าวไพร่กรรมกร.

ที่นั่นมองดูข้างล่าง ทิศสุดท้ายเบื้องต่ำนั่น บ่าวไพร่
กรรมกร; การตรัสของพระพุทธเจ้าอย่างนี้ พวกชายก็
จะหาว่าพระพุทธเจ้าแบ่งชนชั้น ไม่ใช่อย่างนั้นดอก
คือหมายถึงเป็นไปตามกรรม; คนต้องเป็นไปตามกรรม

ซึ่งก็ต้องมีคนรวย คนจน มีบ่าวไพร่กรรมกร อะไรตาม
แบบของธรรมชาติ; ไม่ใช่พระพุทธเจ้าจะบัญญัติให้
เกิดชนชั้นขึ้นมา.

นี่ก็คือว่า คนที่มีบุญน้อยตามกรรมของเขา เขา
ก็อยู่ในสภาพที่เรียกว่า บ่าว หรือไพร่ หรือกรรมกร.
แต่ไม่ใช่ความหมายอย่างเดียวกับที่ลัทธิมากซ์ หรือลัทธิ
คอมมิวนิสต์จำกัดความนั้น; เพราะนั้นเขาไม่ยอมรับเรื่อง
กรรม, เขาจัดให้เป็นการบีบบังคับของคนนายทุน หรือ
ศักดินา. แต่พระเจ้าไม่ได้ประสงค์อย่างนั้น. คนที่มีบุญ
น้อย มีบาปมาก เขาก็ต้องเป็นบ่าวไพร่กรรมกร;
แล้วต้องมีในโลก; แม้เดี๋ยวนี้ก็มี คุณเห็นไหม? ใครทำ
ให้คนจนหมดไปได้? คนยากจน ก็รับไว้ในฐานะเป็น
ผู้ร่วมแรง.

คนรวยได้ประโยชน์จากคนจนเหลือหลาย; ถ้าไม่
คอยเห็นคุณค่าของเขา ก็นับว่าทำผิดนั้น ถ้าว่าพวกนายทุน
ศักดินาทั้งหลาย เขาถือหลักข้อหนึ่งของพระพุทธเจ้าแล้ว
ปัญหาในโลกนี้ไม่มี ที่จะบรรเทาพ้นกันระหว่างชนชั้น.
ให้ถือเสียว่าเขายู่ข้างล่าง, เขาเป็นฐานรองรับอยู่ข้างล่าง,

รับใช้อยู่ข้างล่าง; แล้วเขาก็ทำหน้าที่ของเขา ที่จะคืนชั้นมา
ที่จะคืนชั้นมาจากข้างล่างหนุนขึ้นมา.

ปฏิบัติตามหลักทิส ๖ โดยถูกต้อง จักถึงนิพพาน.

ฉะนั้นเรามองเห็นภาพพจน์สักภาพหนึ่งว่า *พระเจ้า*
พระสงฆ์อยู่ข้างบน คนมีปัญญา *ครูบาอาจารย์ อยู่ข้างบน*
เขาถึงหัวเราขึ้นมา, *พวกบ่าวไพร่กรรมกร* คนใช้อะไรก็ตาม
อยู่ข้างล่าง เขาค้น *ช่วยคืนชั้นมา*, และ *มิตรสหาย* ทั้งหลายอยู่
รอบ ๆ ก็ช่วย *แวดล้อม* ส่งรอบขึ้นไปโดยรอบ มันก็ดีเท่านั้น;
มันก็เป็นกร่างาย.

ฉะนั้นขอให้มีการยึดถือหลักของทิสทั้ง ๖ ให้ถูก
ต้องเถอะ มนุษย์ก็จะเป็นมนุษย์ที่ก้าวหน้าไปยังจุด
สูงสุดของมนุษย์ คือนิพพาน; หมายความว่าเยือกเย็น
เย็นกาย เย็นใจ เย็นอกเย็นใจ พร้อมกันไปหมดทั้งโลก;
นั่นคือนิพพาน.

จากทิสทั้ง ๖ นี้ อย่าให้มีความเลว ความผิด ความ
ร้าย อะไรเกิดขึ้น, ให้เกิดขึ้น; และ ให้เข้ามาแต่ความ
ถูกต้อง จากทิสทั้ง ๖ นี้ มนุษย์ก็รอดตัว, มนุษยชาติ
ทั้งหมดก็รอดตัว; ไม่ต้องพูดถึงคนแต่ละคน; เกินจะ

รอดตัวเสียอีกมันง่ายกว่า. ^๕ในเขาวางไว้สำหรับ มนุษยชาติ
ทั้งหมดเลย จะรอดตัว ^๕เพราะ มีความถูกต้องเข้ามาทุก
ทิศทุกทาง.

เอาละ, เรามีปัญหาอยู่ในโลก, การต่อสู้ระหว่าง
ชนชั้นปั่นป่วนกันไปหมดทั้งโลก; ^๕เพราะเขาไม่รู้จักทิศ
ทั้งหลายที่ถูกต้อง, ^๕เป็นเรื่องเขย่าโลกให้เดือดร้อนกันไป
ทั้งโลก ^๕เพราะปฏิบัติผิดต่อทิศทางเหล่านี้.

คุณก็ดูเป็นครั้งสุดท้าย ^๕ว่าทำไมพระพุทธเจ้าท่าน
จึงจัดระบบนี้ ^๕อย่างนี้? เทคนิคของท่านมีอย่างไร? บิฑามารดา
บุศุภรรยา ขนาบหน้า ขนาบหลัง, มิตรสหาย ครูบาอาจารย์
ขนาบซ้าย ขนาบขวา, สมณพราหมณ์ตั้งอยู่ข้างบน, บ่าว-
ไพร่กรรมกรตันอยู่ข้างล่าง ^๕ตันขึ้นมา.

ผมมอง เป็นเทคนิคทางวิญญูณ เพื่อความรอด
ของสัตว์มนุษย์. ^๕เราก็ ปฏิบัติหน้าที่อันนี้ให้ถูกต้อง
ถือเป็นเทคโนโลยีทางวิญญูณ ก็ยังได้. ^๕เรามีแต่เทคโนโลยี
ทางวัตถุเสียอย่างเดียว ทางจิตทางวิญญูณมันจึงล้มเหลว.

ขอให้ศึกษาเรื่องทิศ ๖ ในลักษณะอย่างนี้; ^๕อย่า
เห็นเป็นเรื่องเล็กๆเลย, ^๕เป็นเรื่องสูงสุดสำหรับมนุษย์

ที่จะต้องประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง. ในมหาวิทยาลัยเขา
ไม่สอน ก็เป็นการศึกษาหมาทางค้วน; เราเปิดมหาวิทยาลัย
เถื่อน สอนต่อทางหมา; ผมก็ยืนยันว่า เราก็ม
มหาวิทยาลัยต่อทางหมากันบ้าง ที่นี้.

ถ้าหากว่ามหาวิทยาลัยสงฆ์เรารับภาระต่อทาง-
หมา : สอนความรู้วิชาที่ในมหาวิทยาลัยธรรมดาไม่สอนนั้น
จะเป็นความหวังมากทีเดียว. ทางหมาที่มันค้วนอยู่,
ขอให้วิทยาลัยสงฆ์ช่วยต่อให้มันหายค้วน; กลัวแต่ว่า
มหาวิทยาลัยสงฆ์จะไปเดินตามหลัง ตามกัน มหาวิทยาลัย
ชาวบ้านเสียอีก. อย่างนี้ไม่มีทาง : ทางหมาก็ยังคงขาด
ต่อไปตามเดิม.

นี่เราก็มาเปิดมหาวิทยาลัยเถื่อน; แต่เราทำมัน
ไม่ได้คอก ในกลางเมืองหลวงหรือที่ไหน. ช่วยกันทำต่อ
ทางหมา หรือเสริมยอดพระเจดีย์ให้มนุษย์มีความ
สมบูรณ์ในทางการศึกษา.

เอาละ, ผมมุ่งหมายอย่างนี้ทุกตอน ทุกชั่วโมง
ที่จะบรรยาย เผลอเวลาเลยไปแยะแล้ว ที่กำหนดไว้ชั่วโมง
เดียว.

อ้าว, ขอบัด หุคการบรรยายตอนที่ ๒ ไว้ที.

**รายนามผู้บริจาคทรัพย์สินหนังสือ
ที่ศทงหก**

นิธิพนิจธรรม วัดพนิจธรรมสาร	คุณหม่ย คุณกลีบ มณีเขียว
๑,๐๐๐ บาท	๒๐๐ บาท
เงินกัณฑ์เทศน์วันแรม ๘ ค่ำ	เงินบำรุงวัดพนิจธรรมสาร
เดือน ๗	๑๑๕ บาท
	๒๐๐ บาท
คุณสมบุญ (หนู) วิชาคุณ	ร้านกิมซ่งหลี ตลาดป่าโมก
๑๐๐ บาท	๑๐๐ บาท
อุปาสิกาฉันทน์ พักฟูมสิน	นิธิศิษย์วัดพนิจธรรมสาร
๑๐๐ บาท	๑๐๐ บาท
อาจารย์สวิง อาจารย์วันเพ็ญ	
กาแก้ว	๗๐ บาท

บริจาครายละ ๕๐ บาท

คุณจ่าย กลมสะอาด	คุณเวียน คุณเฉลียว เหล็กเพชร
อาจารย์พิภพ คุณสวิง วงษ์รัตน์	สารนนท ภิภขุ (สำเร็จ ปริญญา)
ฐานจारी ภิภขุ (สมทรง แดงพันธ์)	คุณทองมัน รื่นเรือง ๓๐ บาท

บริจาครายละ ๒๐ บาท

คุณสมาน ศิลประกิจฐ์	แพ่ท่าข้ามฟากประสานพรณ์ อ.ป่าโมก
คุณไสว เกษรัตน์	คุณพยุง คุณจำรัส อาคเอี่ยม

คุณบุญเลื่อน สุขพล	คุณบุญชอบ สันธินาค
คุณทองหล่อ คุณกาหลง ช่วยชู	คุณปรีชา กระจำจั่ง
คุณเล็กบั้น แซ่ตั้ง	คุณอังกาบ พวงสุวรรณ
คุณแสวง คุณเชรับ คำชู	คุณบุญเสริม คุณบุญชอบ ก้นทอง
คุณเจริญ คุณทองเจือ ภู่มณี	คุณผล พึ่งเจริญ

บริจาครายละเอียด ๑๐ บาท

คุณลำไย ทับสะอาด	คุณน้อย ปรีสายทอง	คุณผูก สุ่มประเสริฐ
ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม	คุณบุญยะ บุญมาก	จ.ส.ท.สังเวียน ฟองงาม
คุณละเอียด ช้าง	ท.ญ. วัชรินทร์	คุณเปิ่น ชมบ่อม
คุณหัน ม่วงแพร	คุณโกย แสงกระสินธุ์	อาจารย์สละ กลิ่นระคนธ์
คุณลำอังก์ ชัยชนะ	คุณสมพงษ์ เกิดแดง	
คุณบุญลือ กลมสะอาด	๒ บาท	

รวมรับทั้งสิ้นเป็นเงิน ๒,๖๘๗.๐๐ บาท

(สองพันหกร้อยแปดสิบเจ็ดบาทถ้วน)

จ่ายค่าพิมพ์หนังสือ เรื่อง "ทิศทั้งหก" ๑,๐๐๐ เล่ม

เป็นเงิน ๓,๐๐๐.๐๐ บาท

